Gehér József - Föld alatt, föld felett
Megjelent: Új Magyarország
1992. augusztus 01. szombat

Lehiggadtak az indulatok a fővárosban az utcai és aluljárói könyvárusítás ügyében. A Városháza - a nagy külső nyomás hatására - beadta a derekát, s mint ismert, Budapest huszonhárom aluljárója hetven helyére időközben pályázatot írt ki. A kérdés véglegesnek tűnő rendezését a hivatal őszre ígéri. Sajnos azonban még mindig nem látszik biztosítottnak a kulturális értékeket terjesztők helyzete. E „csatának” külön színezetet ad a hatalomra került egykori szamizdatosok és „föld alatt maradt" társaik egyre jobban elmérgesedő ellentéte.

1989. március 2-án a Rakpart klubban tartott szamizdatos fórumon: Gehér József (Katalizátor Iroda), Talata József (Égtájak között), Kőszeg Ferenc (Beszélő), Hodosán Róza (Hírmondó) és a Rakpart klub vezetője, Béki Gabriella

Pedig vannak figyelemre és megfontolásra érdemes példák. A XI. kerületben például a helyi kulturális bizottság javaslatára három elárusítóhelyet kiemeltek, ezeket ingyen (!) bocsátották a kimondottan kulturális értékeket terjesztők részére. Az indítvány egyik szorgalmazója, Gehér József volt, s ez egyáltalán nem véletlen, hiszen a jelenlegi fideszes önkormányzati képviselő és a döntéskor kulturális - azóta oktatási - bizottsági elnök három evvel ezelőtt maga is aktív szamizdatos-ként tevékenykedett.

Honnan jött a késztetést?

- Alapvetően utáltam a régi rendszert - mondja Gehér József -, a családban mindig is „ellenzéki" légkör uralkodott. A Szabad Európa Rádióban hallottam először a szamizdatbutikról, bátortalanul felmentem, vettem pár könyvet. Megtetszett, attól kezdve úgy éreztem, ebből nekem is ki kell vennem a részem. Laczik Erikával, Kurdy Zolival és Rózsa Gáborral 1982-ben egy Lengyelország felé tartó vonaton ismerkedtünk meg Hodosán Rózával, ő tanított meg minket - Demszky Gáborral együtt - a lengyel rámkatechnikára. Első akcióként' a Rajk-butikban az év decemberében végrehajtott házkutatás után röplapokat szórtunk szét a városban. Ez annyira partizánakció volt, hogy Demszkyék sem tudtak róla. Később készítettünk néhány Erdéllyel és Bős-Nagymarossal foglalkozó röplapot, valamint besegítettünk az AB, majd ABC kiadónak. Ez utóbbit akkor még Nagy]enő és Demszky Gábor együtt csinálta, olyannyira, hogy Gábor jó ideig kinn lakott Jenőéknél. Aztán valami oknál fogva elváltak útjaik, Jenő maradt az ABC-nél, Gábor pedig visszatért az AB-névhez.

De visszatérve a mi tevékenységünkhöz, Rózsa Gáborral, Kurdy Zolival és Jakab Lajossal Áramlat címmel kiadót hoztunk létre, s többek között Duray Kutyaszorítóját és Koestler Sötétség délbenjét adtuk ki. Aztán elfáradt a dolog, majd 1984-ben Katalizátor Iroda néven saját kiadót hozunk létre. Ekkor csatlakozott hozzánk Modor Ádám. Mindezt olyan időszakban tettük, amikor nem lehetett tudni - csak hinni -, hogy a pártállam összeomlik. Tartós állóháborúra rendezkedtünk be. Tudtuk persze, hogy bizonyos kereteken belül élni hagynak, de akkoriban gyakran váltakozott a főtitkár személye Moszkvában, s nem lehetett tudni, az új seprő hogy seper.

Ti azért annyiban különböztetek a többiektől - Beszélő Kör, Nagy Jenő -, hogy végig illegalitásban, szabadidőtökben tevékenykedtetek.

Olyannyira, hogy az első könyvünket Szabadidő Kiadóként jegyeztük. Amennyire lehetett, konspiráltunk. Sehol nem tüntettük fel a nevünket, sőt, lehetőig utalást sem tettünk rá. Ez annyira sikerült, hogy még a többi szamizdatos se tudta, kikből áll a Katalizátor Iroda. Mindenkihez más vitte az anyagot, így Nagy Jenő számára Modor Ádám, Solt Otílianak Rózsa Gábor, Krassó Györgynak én jelentettem a kiadót.

A konspirálás következtében viszont ti kisebb nyomásnak is voltatok kitéve a hatalom részéről.

Ez azért csak kívülről tűnik így. Mivel nem számítottunk „nagy neveknek”, az esetleges keményebb retorziók sem vertek volna fel nagy hullámokat. Jómagam elvégeztem a tanárképző főiskolát, de a diploma előtt - a Hírmondó nyomtatása miatt - a kerületi kapitányságra idéztek és rendőrhatósági figyelmeztetésben részesítettek. Meleg helyzet volt. Akkor is, ha tudtam: a rendőrség tudása felületes, sokszor csak blöffölnek. Az 1986-os emlékezetes „Lánchídi csata” után sem lehettünk biztosak, hogy megússzuk a dolgot néhány botütéssel. Visszatekintve persze az egész könnyűnek tűnhet, de annak idején mindig úgy éreztük, hogy „felettünk lebeg Damoklész elvtárs kardja", amely bármikor lesújthat.

Milyen volt a viszonyotok a kollégákkal?

Sajnos mindig volt egyfajta megosztottság a szamizdatosokon belül. Volt a plebejus (Demokrata) és a patrícius (Beszélő) szárny. A két csoport ellentéte abból adódhatott, hogy az egyik nyugaton sikeresebb volt a másiknál, ezért a másik fél meg volt sértve. A Beszélő azonban mindenképpen nagyobb „neveket” felvonultató, színvonalasabb lap volt, mint például a Demokrata. Ugyanakkor a könyvkiadással Demszky Gáboron kívül csak Nagy Jenő és mi foglalkoztunk.

Nagy Jenő szerint a Beszélő kör annak idején a minimális támogatást sem adta meg „kollégáinak”. Többek között saját terjesztési csatornájukat sem bocsátotta rendelkezésükre.

Igen, de oda a Hírmondót sem engedték. Valószínűleg óvták a kicsivel több példányszámukat. Azonkívül a Beszélő eljutott olyan emberekhez - minisztériumi osztályvezetőkhöz - is, akik ugyan nem olvastak rendszeresen szamizdatot, néha azonban egy-egy számot átnéztek. Kis Jánosék valószínűleg féltek, hogy más kiadványok miatt lebukna a hálózat.

A „visszafordulat évének” elkeresztelt 1988-as esztendőben egy házkutatás alkalmával téged is előállítottak.

Akkoriban március 15-e előtt javában folytak a házkutatások, sőt egyeseket egész napos börtönkirándulásra vittek. Ezekről mind a Szabad Európa, mind a Beszélő beszámolt. Volt azonban egy korábbi, „elfelejtett” eset, amikor Modor Ádámék Szabadság-hegyi házában egyszerre harminc rendőr kutakodott. Minket csak később, a Fehérvári útnál - nyugati

kommandós filmekből ellesett mozdulatokkal - füleltek le, majd néhány órára a kerületi kapitányságon „elkülönítettek”. A nálunk lévő szamizdat kiadványokat és leveleket elkobozták, csak a hat darab almáspitét adták vissza, s sajtórendészeti szabálysértés címén néhány ezer forintos pénzbírságra ítéltek. Fellebbeztünk, mire megfenyegettek, hogy visszavonják a diplomám, kitiltanak Budapest területéről, meg ehhez hasonló. De ekkor már a rendszer az utolsókat lihegte.

Úgy tudom, ez a rendszerváltozás azonban a Katalizátor Irodán belül is egyfajta „szakadáshoz” vezetett.

A csapatot mindig két részre lehetett osztani. Egyesek a kulturális tevékenységet tartották elsődlegesnek, mások - köztük én - inkább a politikait. De egyikünk sem tagadta, hogy a másik is fontos. Ez az ellentét igazából akkor jött elő, amikor a föld felé jö(he)ttünk. Nyíltan először 1988-ban a Magyar Demokrata Fórum Jurta Színházi rendezvényén árultunk szamizdatot, később érdekes módon nem engedték, mondván, ne hozzunk fejükre a bajt, majd 1989-tól az utcán is megjelenhettünk. Ezen a nyáron váltunk meg Ádámokkal egymástól.

Jól tudom, hogy több akkor alakuló szervezetnek is tagja lettél?

Grósz Károlynak volt egy emlékezetes mondása: fontos dolog a pluralizmus, de Magyarországon alapvetően csak egy pártot, egy ifjúsági szervezetet és egy szakszervezetet tud elképzelni. Ekkor én mindháromból választottam egy másikat. Ott voltam az SZDSZ alakuló kongresszusán, beléptem a Fideszbe és a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezetének létrehozásában is aktívan részt vettem.

Ekkor teljesen felhagytál a könyvkiadással és terjesztéssel?

Teljesen. Továbbra is tanítottam matematikát, mellette aktívan politizáltam, s az 1990. őszi önkormányzati választásokon a Fidesz és a SZDSZ közös jelöltjeként bekerültem a XI. kerületi testületbe. Ez a kerület azért érdekes, mert a mérleg nyelvét tulajdonképpen a két MSZP-s és az egyetlen MSZMP-s alkotja.

A választások után annak rendje és módja szerint megalakultak a különböző bizottságok, így a kulturális bizottság is, melynek elnöke te lettél. Meglepett?

Valami oknál fogva a többiek megtiszteltek a bizalmukkal. Létrehoztunk egy kulturális alapot, amely tavaly 7,8 millió, idén 11,25 millió forint felett rendelkezik, s ezeket minimum kétharmada többséggel szerződés keretében ítéljük oda. A bizottságban - annak ellenére, hogy 4 kormánypárti, négy liberális és 1 MSZMP-s tag van - jó a hangulat, ezért általában egyhangú döntések is születnek.

E jó hangulat ellenére mégis úgy érzem, hogy cseppet sem vagy elégedett a változásokkal.

Ez talán azért is van, mert az én szememben a jelenlegi kormányzat sem sokkal jobb, mint a korábbiak. Amikor az MDF megnyerte a választásokat, nem tartoztam a szomorúak közé, mert az volt a lényeg, hogy a kommunistákat megvertük. Az eltelt két év azonban számomra nagy csalódás volt. Amikor a kommunisták voltak uralmon, abban reménykedtem, hogy a gyerekeim igazi demokráciában fognak élni. Most ezzel sem tudom igazán vigasztalni magam. A jelenlegi kormánnyal szemben sokkal nagyobbak az elvárásaim, s ezek nagy részét szerintem nem teljesíti.

A demokratikus rendszerben szokásos politikai váltógazdálkodásnak megfelelően azonban két év múlva újra választhatunk, ahol ismét dönthetünk arról, hogy ki a leginkább kormányzóképes erő.

Igen, de félek, hogy azt olyan mértékben fogják manipulálni, hogy az nekik kedvezzen. Ha visszatekintesz a parlamenti és az önkormányzati választásokra, jól példázzák, hogy a kezdeti kis különbségek hogyan nagyíthatók fel. Ez természetesén oda-vissza igaz. Nem tetszenek ugyanakkor bizonyos szélsőséges irányzatok sem, melyektől a kormány nem határolja el magát kellőképpen. Most is járok más pártok gyűléseire, hiszen mindig naprakésznek kell lenni. S az MDF soraiban radikalizálódást látok. Tudom, a társadalom és a párttagság nem ugyanaz, de ha a következő parlamentben is a Fórum lesz a domináns tényező, akkor a párt irányvonalát a tagsága határozza meg. Nagy kérdés, hogy Antall József meddig tudja kordában tartani ezeket a disszonáns hangokat.

Ez a borúlátás nem pusztán pártpolitika?

Nyilván jobban örülnék, ha a Fidesz vagy az SZDSZ lenne a kormányzás fő tényezője. De ez egyáltalán nem azt jelenti, hogy mindenben egyetértünk. A Zétényi-Takács-féle törvény megítélésében például eltér a véleményem a pártométól. A hazaárulás ugyan relatív fogalom, így azt kivenném belőle, de szívesen látnám, ha megbüntetnék azokat az embereket, akik gyilkosságokat, illetve súlyos testi sértéseket követtek el. Ez az én jogérzékemet egyáltalán

nem sérti. Azért tartok ki a liberális ellenzék mellett, mert az ő elképzeléseik állnak hozzám a legközelebb. Ugyanakkor megpróbálok minél szélesebb körben tájékozódni. A kormányhoz közel álló lapokat is rendszeresen olvasom. Amit mondtam, természetesen csak az én személyes véleményem, melyet egyáltalán nem kell mindenkinek osztania.

JÁVORSZKY BÉLA SZILÁRD